

قِصَصُ الْخَاقَانِي

تاریخ صفویه از آغاز تا پایان شاه عباس دوم
جلد اول

نوشته

ولی قلی خان شاملو

تصحیح و مقدمه:

دکتر سید سعید میر محمد صادق

انتشارات نگارستان اندیشه

تهران - ۱۴۰۰

عنوان و نام پدیدآور: قصص الخاقانی: تاریخ صفویه از آغاز تا پایان شاه عباس دوم / نوشته ولی قلی خان شاملو؛ تصحیح و مقدمه سیدسعید میرمحمدصادق. مشخصات نشر: تهران: نگارستان اندیشه و صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش، ۱۴۰۰. مشخصات ظاهری: ج ۲. شابک: دوره: 2-90-6607-622-978؛ ج ۱. 6-89-6607-622-978؛ ج ۲. 9-91-6607-622-978 - وضعیت فهرست نویسی: فیبا. یادداشت: کتابنامه. نمایه. یادداشت: ج ۲. (چاپ اول: ۱۴۰۰) (فیبا) این اثر با حمایت معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر شده است. عنوان دیگر: تاریخ صفویه از آغاز تا پایان شاه عباس دوم. موضوع: ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ق. عباس صفوی اول، شاه ایران، ۹۷۸-۱۰۳۸ق. نثر فارسی -- قرن ۱۱ق. ادبیات فارسی -- قرن ۱۱ق -- تاریخ و نقد. Iran -- History -- Safavids, 1502 -- 1736. Persian prose literature -- 17th century. Persian literature -- 10th century -- History and criticism شناسه افزوده: میرمحمدصادق، سیدسعید، ۱۳۴۸-، مصحح، مقدمه نویسنده. ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. معاونت امور فرهنگی. رده بندی کنگره: DSR ۱۲۳۰ رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۷۱ شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۷۰۲۵۸

[این اثر با حمایت معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر شده است]

[جلد اول]

قصص الخاقانی

تاریخ صفویه از آغاز تا پایان شاه عباس دوم

نوشته: ولی قلی خان شاملو

تصحیح: دکتر سید سعید میرمحمدصادق

ناشر: انتشارات سروش و انتشارات نگارستان اندیشه

طراح جلد: سعید صحابی

صفحه آرایی: مرتضی انصاف منش

نوبت چاپ: نخست، ۱۴۰۰

شمارگان: ۶۶۰ نسخه

چاپ و صحافی: صادق

نشانی ناشر: م. انقلاب، ابتدای خ آزادی، خ بهزاد، شماره ۲۹ واحد ۷

تلفکس: ۶۶۴۳۵۴۱۶ - ۶۶۹۴۲۵۴۲

www.cins.ir - info@cins.ir

سپاسنامه

در ابتدا جا دارد از همه همراهانی که در به سرانجام رسیدن تصحیح این کتاب مرا یاری کردند، سپاسگزاری نمایم. نخست از همسر عزیزم سرکار خانم حوری سادات پروین فرکه همواره در به سرانجام رسیدن این کتاب یاریگرم بود. سپس از دوست دانشمندم آقای میرهاشم محدث که در سال ۱۳۸۸ خ، پیشنهاد تکمیل و تصحیح مجلد این کار را به من دادند و با دادن نسخه‌ای از کتابخانه مجلس مرا در به انجام رساندن این کتاب مصمم ساختند.

از سرکار خانم ملیحه بوجاری به خاطر حروف‌نگاری اولیه کتاب و از آقای محمود خانی به دلیل صفحه‌آرایی وزین این اثر سپاسگزارم. همچنین از آقای دکتر صادق حیدری نیا مدیر دانا و خوش ذوق نشر نگارستان اندیشه که این کتاب را در مجموعه کارهای خود قرار داده است، تشکر می‌کنم.

امیدوارم با ارائه این اثر، قدمی کوچک در شناساندن تاریخ و فرهنگ ایران به ویژه تاریخ و فرهنگ روزگار صفوی برداشته باشم. از استادان و پژوهشگران ارجمند نیز خواهانم با نقدهای ارجمند خود، مرا در تصحیح کار دستگیر باشند.

سیدسعید میرمحمدصادق

بهار ۱۴۰۰

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار مصحح	
۱	تصاویر منتخب نسخه‌ها	
۱	پیشگفتار نویسنده	
۱۱	ذکر مجملی از احوال کثیرالاختلال این غریب گرداب تفکر و سبب تألیف و نام این	
۱۹	کتاب قصص الخاقانی خطاب و دیگر حالات	
۲۳	[در آغاز داستان]	
۲۵	مقدمه در بیان نسب والای اعلی حضرت ضل‌اللهی	
۲۵	باب اول: در بیان مجملی از اجداد والاشان این برگزیده حضرت رحمن تا حین طلوع	
۴۳	کوکب دولت ضل ضلیل حضرت رب جلیل شاه اسماعیل	
۴۷	باب دوم: در بیان وقایع و سوانح ایام دارایی و فرمانروایی خاقان سلیمان‌شان حضرت	
۴۷	شاه اسماعیل، الی حین آفتاب جهانتاب دولت نواب کامیاب اعلیحضرت صاحب‌قران	
۴۷	خطاب	
۴۷	جنگ اول با سلطان فرخ مشهور به یسار	
۴۷	جنگ دوم [با میرزا الوند]	

- جنگ سیم [با سلطان مراد] در المہ بلاغی ہمدان ۴۸
- ذکر شکست خوردن علاءالدولہ ذوالقدر ۵۱
- ذکر محاربات و فتح عراق عرب ۵۲
- ذکر کشتہ شدن شاہی بیگ ۵۴
- ذکر جنگ قزلباش با عسکر رومیہ ۵۷
- [گفتار در بیان عمل احوال شاہ طہماسب] ۶۷
- من منشآت نواب ہمایون پادشاہ ۷۰
- فرمان ۷۱
- ذکر ورود مسعود نواب کامیاب ہمایون محمد پادشاہ ۸۳
- گفتار در بیان جلوس سربانی کشور جہانبانی حضرت شاہ اسماعیل ثانی و وقایع و سوانح - کہ از ہنگام طلوع آفتاب دولت آن خاقان سلیمان شأن الی حین الارتحال از ممکن خفا بر منصہ بروز جلوہ ظهور نمودہ علی طریق الاختصار و سبیل الاجمال ۱۱۹
- گفتار در بیان جلوس میمنت مانوس نواب کامیاب سلیمان شأن و وقایع و سوانحی کہ در ایام سلطنت از طلوع آفتاب دولت آن پادشاہ زمان الی حین جلوس پادشاہ جہانپناہ روی دادہ و ذکر احوال پادشاہزادہ مظفرلو سلطان حمزہ میرزا و غدر نمودن امرای بی وفا بہ توسط جرأت ناپاک سفاک خداویردی دلاک و کشتہ شدن آن شاہزادہ نامدار علی وجہ الاختصار ۱۲۵
- ذکر قتل شاہزادہ ۱۳۹
- گفتار در بیان جلوس نواب گیتی ستان کلب آستان حضرت شاہ مردان، ابوالفتح سلطان شاہ عباس بہادرخان و وقایعی کہ در زمان دارایی آن مربع نشین مسند خلافت بر منصہ ظهور جلوہ گر گردیدہ علی طریق الاجمال و الاختصار ۱۴۳
- [پادشاہی ابوالمظفر شاہ عباس بہادرخان] ۱۵۸
- ذکر محاصرہ نمودن عبداللہ خان والی ترکستان بلدہ طیبہ دارالسلطنہ ہرات را و بہ حسب تقدیر ملک قدیر تسخیر نمودن و بہ قتل رسیدن علی قلی خان شاملو بہ سعایت

سفاک بی‌باک عبدالمؤمن خان خلف عبدالله خان و حالات دیگر.....	۱۶۵
[نامه یکی از فضلاء مشهد به عبدالله خان].....	۱۷۰
جواب نامه‌ای که علمای ماوراءالنهر به فضلالی مشهد نوشته‌اند.....	۱۷۱
جواب که مولانا محمد مشکک نوشته.....	۱۷۶
دلیل اول آنکه، حضرت رسول - صلی الله علیه و آله - مدح خلفای ثلاث.....	۱۷۸
دلیل دوم، به مقتضای (لقد رضى الله عن المؤمنين اذ يبايعونك تحت.....)	۱۸۱
دلیل سیم آنکه، حضرت الله تعالی ابوبکر را صاحب پیغمبر خوانده و صاحب.....	۱۸۲
دلیل آنکه نوشته‌اند که حضرت مرتضی علی - علیه السلام - با وجود کمال امیر.....	۱۸۲
- علیه السلام - و سایر صحابه به اتفاق با قریش جنگ نکردند.....	۱۸۲
ذکر توجه رایات ظفرآیات به جانب ولایت جنت آیت مشهد مقدس و واقف شدن.....	
عبدالله خان و فرار نمودن به سمت ترکستان و حالات دیگر که در آن وقت روی.....	۱۹۰
داده.....	۱۹۰
[وقایع ۹۹۷].....	۱۹۵
ذکر توجه نمودن رایات منصور به سمت گیلان و ماندن در آن و مستخر نمودن آن ولایات.....	
و آمدن عبدالمؤمن خان به خراسان و محاصره مشهد مقدس و تکسیر مزاج با ابتهاج.....	
نواب گیتی‌ستان و مستولی شدن عبدالمؤمن خان بر بلده مشهد و قتل فرمودن سادات و.....	
ظهور حالات دیگر.....	۱۹۵
نامه‌ای که عبدالمؤمن خان به نواب گیتی‌ستان نوشته.....	۲۰۷
جواب نامه مذکور که منشیان آستان عرش نشان نوشته‌اند:.....	۲۰۹
[نامه دیگر به عبدالمؤمن خان].....	۲۱۱
[وقف نامه شاه عباس بهادر خان].....	۲۱۸
صلح نامه [ای که قاضی خان صدر نوشت].....	۲۳۱
تاریخ.....	۲۳۴

بیان جلوس میمنت مأنوس الخاقان الابن الخاقان السلطان الابن السلطان ثمین نوباوه بوسستان مرتضوی پادشاه خدا آگاه شاه صفی الدین الصفوی و ذکر وقایع و سوانح که در ایام خجسته فرجام و زمان امنیت توأم آن حامی ثغور اهل اسلام از مکنن خفا به عالم ظهور جلوه گر شده ۲۳۹

< ۱۰۳۸ ق >

مجممل انموذج از وقایع و سوانح سنه ۱۰۳۸، موافق لوی ثیل ترکی ۲۴۶

< ۱۰۳۹ ق >

شرذمه ای از وقایع کلی سنه ۱۰۳۹، موافق بیلان ثیل ترکی ۲۴۷

< ۱۰۴۰ ق >

انموذجی از واقعات سنه ۱۰۴۰ هجری موافق یونت ثیل ترکی ۲۴۹

< ۱۰۴۲ ق >

بیان مولود مسعود میمنت آمود غنچه نورشاهانه گلزار جاه و جلال ثمین ثمر شجر حدیقه خلافت و اقبال خاقان جهان کامرانی الملقب به صاحب قران ثانی پادشاه سلیمان اساس ابوالمظفر شاه عباس بهادرخان ۲۵۱

< ۱۰۴۳ ق >

بیان فتح که در جنگ طایفه اوزبیک امیر خان قورچی باشی را در بلاد خراسان روی داده و مابقی سوانح دیگر ۲۵۳

< ۱۰۴۴ ق >

بیان فتح قلعه ایروان و مغلوب شدن طایفه رومیه و ذکر غرایب واقعات که در آن جنگ روی داده ۲۵۵

من متکلمات ابن مرحوم مغفور میرزا قاسم اعنی فردوسی عصر صاحب قرانی میرزا عبدالقادر جنابدی ۲۵۶

بیان کنکاش نمودن قزلباش ظفر تلاش به اراده یورش و جملگی به هیأت اجتماعی عزم رزم به آیین جزم نمودن و بستن توپ های قلعه کوب و تفنگ های مرگ آهنگ به

دیار حصار و مضطرب شدن رومیة شومیه و شکست بر برج و باره افتادن به زور بازوی	
غازیان شیرشکار احسن الله احوالهم.....	۲۶۲
بیان یورش انداختن سپاه ظفر دستگاه به سرکردگی شیر بیشه کارزار رستم خان	
سپه سالار به دیوار حصار و شکست یافتن سپاه کینه خواه رومیه در بالای بروج که در	
نظرها ارتفاع آسمانی داشت از ترتیب ایستادگی افتادن.....	۲۶۸
بیان شلیک توپ و تفنگ محصوران بر برج بدن لشکر نصرت اثر و عزم رجعت	
نمودن رستم خان.....	۲۷۱
بیان التهاب یافتن آتش طبع پادشاه بهرام خشم و خود به نفس نفیس متوجه استیصال	
خصم بدسگال شدن.....	۲۷۴
وقایع سنه ۱۰۴۵.....	۲۸۵

< ۱۰۴۶ ق >

بیان روی گردان شدن علی مردان خان زیگ از آستان آسمان توأمان و رقم عصیان بر	
صحایف احسان ولی نعمت عالم و عالمیان کشیدن و عریضه نوشتن به پادشاه والا جاه	
هندوستان و آمدن جنود نامعدود هنود به مدد علی مردان خان و لشکرکشی نمودن	
سیاوش خان قوللر آقاسی علیه الرحمة والغفران.....	۲۸۶
من متکلمات میرزا عبدالقادر جنابدی.....	۲۹۲
بیان صف آرایی نمودن جنود مسعود و کارزار کردن با سپاه خودرأی هندوستان و	
کوتاه شدن دست تصدی غازیان از مقصد و حصار قندهار به تصرف سپاه مخالف	
درآمدن و مقتول شدن شیخ محمدامین متصدی شرعیات آن دیار به اغوای ابلیس	
کارخانه گمراهی مشهد قلی ناضر بیوتات.....	۲۹۴
فرمان شاه هندوستان.....	۲۹۵
ذکر مقتول شدن شیخ محمدامین.....	۳۰۰

< ۱۰۴۷ ق >

بیان جهاد محصورین قلعه بغداد به سرکردگی بکتاش خان بیگلربیگی ولایت مذکور

با عساکر رومیه و دادن بکتاش خان قلعه بغداد را حسب الصلاح خلف خان به سلطان مراد، آمدن محمد آقای ایلچی به خدمت کارکنان دولت ۳۰۲

< ۱۰۴۸ ق >

بیان فرستادن خاقان ظفر همال سارو خان تالش را به ایلچی گری به بلاد روم و مقضی المرام مراجعت نمودن خان کاردان و متوفا شدن سلطان مراد و سلطان ابراهیم برادر او بر تخت نشستن ۳۰۴

< ۱۰۴۹ ق >

بیان زلزله ای که در ولایت تبریز جنت قرین به امر خالق آسمان و زمین واقع شده و تلف جمع کثیری از سکنه آن دیار فیض آثار به فرمان حضرت آفریدگار و ذکر سایر احوال به طریق اجمال ۳۰۶

< ۱۰۵۰ ق >

بیان وفات چند نفر از عظماء ایران حرسها لله عن الآفات و الحدثان ۳۰۸

< ۱۰۵۱ ق >

بیان فرمان فرستادن خاقان صاحب قران به خانان عظیم الشان بلاد ایران و آگاهی یافتن ایشان از مکنون ضمیر الهام پذیر و سامان نمودن آلات و ادوات جهان گشایی و تهیه گرفتن لشکر قیامت اثر به قصد تخریب بلاد هندوستان و مابقی حالات دیگر ۳۱۰

[گفتار در بیان وفات شاه صفی] ۳۱۲

باب سیم: در بیان احوال خیرمآل نواب صاحب قران از روز جلوس میمنت مأنوس الی انقراض الدوران ۳۲۱

< ۱۰۵۲ ق >

گفتار در بیان جلوس میمنت مأنوس خدیو قلمرو دانش، نقش دلکش آفرینش، برازنده خطاب مستطاب ظل اللهی اعنی حضرت خلافت پناهی و ذکر وقایع، خصوصاً آمدن امام قلی خان والی ترکستان به پایة سریر خلافت مصیر در ولایت قزوین جنت قرین و سانحات دگر ۳۲۳

آمدن امام قلی خان والی ترکستان به پایه سریر خلافت مصیر خاقان صاحب قران ۳۲۹

< ۱۰۵۳ ق >

گفتار در نهضت گرفتن رایات ظفرآیات از ولایت قزوین به صوب بلده اصفهان
بهشت نشان و ذکر وقایع و سوانحی که در آن اوان به حسب تقدیرات ملک منان از مکن
خفا به عالم بروز و منصه خروج جلوه ظهور نموده است ۳۳۴

< ۱۰۵۴ ق >

ذکر مقتول شدن سرکرده ارباب قلم، میرزا تقی الدین محمد وزیر اعظم به سعایت
امرای خودرای و مغضوب شدن آن گروه بی شکوه و نهضت گرفتن رایات ظفرآیات
به سرکردگی قلندر سلطان تفنگچی آقاسی بر سر الوار بختیاری و تنبیه یافتن آن جماعت
بی عاقبت ۳۴۴

ذکر عنایت نواب صاحب توان خطاب به نواب سلطان العلمایی خلیفه سلطان و قامت
قابلیت آن جناب را به خلعت والا منصب عظیم القدر وزارت دیوان اعلی برازش دادن
و حالات دیگر ۳۴۶

< ۱۰۵۵ ق >

ذکر تغییر و تبدیل یافتن مناصب جمعی از اصحاب سیف و ارباب قلم و وفات یافتن
چند نفر از عظمای ایران، سیما میرزا محمد محسن متولی سرکار فیض آثار و تفویض
یافتن منصب عظیم الشأن تولیت به میرزا محمد باقر و مابقی حالات دیگر که در این ایام
به ظهور رسیده ۳۵۲

ذکر آمدن ندر محمد خان پادشاه ترکستان به درگاه آسمان جاه از رهگذر تسلط شاه
والاجاه بلاد هندوستان و جشن فرمودن اولیاء دولت ابد پیوند و امداد و اعانت به خان
عظیم الشأن نمودن و مراجعت او به ولایت ترکستان و مابقی حالات دیگر ۳۵۸

< ۱۰۵۶ ق >

ذکر شکار فرمودن نواب صاحب قران خطاب و بنا گذاشتن عمارت سپهر مرتبت باغ
دلگشای جهان نمای دارالسلطنه اصفهان و جشن فرمودن در آن مکان عالی شأن و

پای بوس نمودن ایلچی پادشاه ترکستان و شاه والاجاه هندوستان و حالات دیگر. ۳۶۶

< ۱۰۵۷ ق >

ذکر نهضت گرفتن رایات نصرت آیات به صوب صوبه صواب آیین خراسان بهشت
قرین به قصد تسخیر ولایت باختر زمین و جمعیت نمودن سپاه بهرام انتقام در چمن
بسطام و روانه شدن شاه قلی بیگ ایلچی به سمت بلاد هندوستان و بی نیل مقصود
مراجعت کردن و هم در آن اوان آمدن ایلچی فرمان فرمای ممالک روم سلطان ابراهیم و
به نظر رسانیدن تهیت نامه سفر قندهار و روانه شدن لشکر قیامت اثر و شرح حالات
دیگر. ۳۶۹

ذکر پرتو انداختن آفتاب رایت ظفر آیت حضرت صاحب قرانی به بلده طیبه
دارالسلطنه هرات و خدمتکاری بیگلربیگی بلاد خراسان عباس قلی خان شاملو و روانه
شدن امرای چرخچی به سرکردگی محراب خان و حرکت نمودن موکب همایون به سمت
ولایت فراه و حالات دیگر. ۳۹۴

ذکر فتح شدن قلعه دلخک و دلارام به یمن اقبال بی زوال پادشاه گردون غلام و
محاصره نمودن لشکر قیامت اثر به سرکردگی محراب خان قلعه بست را و شرح جنگ
ملازمان ملک نصرت خان حاکم زابلستان و به قتل رسیدن جمعی از افغانه ملاعنه و
شرح حالات دیگر. ۴۰۶

ذکر محاصره نمودن سپاه ظفر دستگاه در رکاب فتح انتساب پادشاه صاحب قران
خطاب، قلعه دارالقرار قندهار را و تقسیم یافتن سیبه ها در میان امرای مظفرلوا و در تیه
حیرت افتادن سپاه پادشاه والاجاه هندوستان و حالات دیگر که در آن اوان روی
داد. ۴۱۲

ذکر بستن توپهای قلعه کوب به حصار بست و شرح انهدام برج و بدن آن قلعه و جنگ
که در سر برج آب دزد فیما بین غازیان شیرشکار و پردلان خنجرگذار روی داده و مابقی
حالات دیگر که در این ایام بر منصه ظهور جلوه گر شده است. ۴۲۰

< ۱۰۵۸ ق >

- ذکر وصول بلاهای آسمانی، اعنی توپخانه صاحب قرانی به پای حصار و انهدام بنای چاردیوار وجود جنود هنود و از رهگذر این معنی فتور دویی در میان بی دولتان محصور افتادن و هم در این اوان به قتل رسیدن کلب علی خان افشار و شرح وقایع و سوانح دیگر ۴۲۹ که جلوه ظهور یافته
- ذکر فتح قلعه بُست به پایمردی غازیان جان فشان و به قتل رسیدن جم غفیری از تیره روزگاران محصور به سعایت سرکرده افاغنه ملاعنه پردل خان و سایر حالات دیگر ۴۳۵ فرمان ۴۴۱ ذکر وفات کشیش جگرنات هندوستان اعنی مبهوت فرتوت مطروداس راجپوت و اغراق جفت او - که در وفاداری طاق بود - و منع نمودن دولت خان و قبول نکردن و در آتش در آمدن و شرح گفتگویی که از او در هنگام سوختن به ظهور رسیده و بی زیاده و نقصان چنان شدن ۴۴۳ ذکر منازعه و مجادله که در میان گروه بی شکوه مخالف افتاد و شرح آگاه شدن سپاه منصور و فرمان نوشتن حضرت صاحب قران و مابقی احوال ۴۵۵ [فرمان] ۴۵۹ ۴۶۹ [فرمان] ذکر اراده فرار نمودن پردل خان و مغضوب شدن او با تبعه و لحقه و جمع کثیری از افاغنه ملاعنه، به قتل رفتن و مقید شدن بقیة السیف، به سعی امرای قلعه گشا و حسب فرمان واجب الاذعان سپاه منصور آن گروه هبای متثور را به قندهار آوردن و سایر واقعات ۴۷۰ ذکر جلادت خان بن خان حسین قلی خان بن حسن خان شاملو و فتح شدن قلعه کوه البرز شکوه لکی و تسلط غازیان شیرشکار به حصن حصین قندهار و حالات دیگر ۴۸۰ ذکر جشن فرمودن پادشاه صاحب قران و گذشتن تیره روزان قندهار و بست از نظر فرخنده فرّ همایون و قلم عفو و صفح بر جریده اعمال ایشان کشیدن و همگی را رخصت

انصراف به مکان اصلی و وطن مألوف مرحمت فرمودن و شرح سایر واقعات..... ۴۸۶
 سواد فرمان که بعد از فتح قلعه به پادشاه والجاه هندوستان نوشته شده..... ۴۹۳
 حکایت خواب رومی خان..... ۴۹۶
 ذکر تفویض یافتن حکومت ولایت باختر به قبضه اقتدار نواب شمشیر علی خطاب
 محراب خان و مفوض شدن دیگر بلاد به کف کفایت خانان کاردان و شرح دیگر وقایع و
 سوانح که در آن اوان به ظهور رسیده..... ۴۹۷
 ذکر فتح نامجات نصرت آیات نوشتن منشیان عطار دانشان حسب فرمان قضا جریان
 پادشاه قدر توأمان و مصحوب منهیان کاردان به بلاد ایران بهشت نشان فرستادن... ۵۰۳
 فتح نامچه..... ۵۰۴

< ۱۰۵۹ ق >

ذکر وصول رایات فیروزی آیات نواب کامیاب صاحب قران خطاب، در حین
 مراجعت به قصبه کریشک و جشن نوروز بهجت اندوز را در آن مکان داشتن و از آنجا
 به هم عنانی سعادت عازم دارالسلطنه هرات شدن و استقبال نمودن سکنه آن دیار فیض
 آثار..... ۵۰۹

[۱۰۵۸ ق]

ذکر آگاهی یافتن پادشاه والجاه هندوستان از کار شیران بیشه ایران و از تسخیر
 نمودن حصار بلند و قار دارالقرار قندهار و فرستادن عسکر بی شمار به سرکردگی
 شاهزاده بامهابت و نهیب، سلطان اورنگ زیب و فرار نمودن شاه حسین افغان ابدالی از
 نواب شمشیر علی خطاب و تعاقب نمودن قلی جان بیگ وکیل محراب خان و جم غفیری
 از افغانه به تیغ بی دریغ گذرانیدن و محاصره شدن قلعه قندهار و از خام کاو توپ سامان
 نمودن هندوستانیان..... ۵۱۳

[۱۰۵۸ ق]

ذکر خروج لشکر قیامت اثر ایران به سرکردگی خانان عظیم الشان خصوصاً
 مرتضی قلی خان بچلو قورچی باشی و مرتضی قلی خان قاجار ملقب به سپه سالار و

معمدالدوله سیاوش خان قوللر آقاسی و مفوض شدن امر چرخچی باشی گری به
نظر علی خان حاکم دارالارشاد و رسیدن این خبر به سلطان اورنگ زیب و چندین هزار
نفر از عسکر رزم خواه جدا نمودن و به قریه میمند فرستادن و شرح جنگ نجف قلی بیگ
امیر آخور باشی و سایر حالات ۵۲۷

ذکر جهاد صاف نوش خمخانه شجاعت صفی قلی بیگ شیرچی باشی خلف امیر
خان [ارمنی] حاکم سابق گسکر و بی خبر بر سر اردوی شاهزاده با مهابت و نهیب سلطان
اورنگ زیب ریختن و شیشه می خون جم غفیری را بر سنگ شکست زدن و تعاقب
نمودن سعدالله خان وزیر اعظم و سایر احوالات ۵۳۳

[پاسخ محراب خان حاکم قندهار به صفی قلی بیگ شیرچی باشی] ۵۳۶
[حکم] ۵۴۷

ذکر مجادله بهادر خان سپه سالار عسکر هندوستان و یورش انداختن بر قلعه کوه
بیستون شکوه لکی و کشته شدن اکثری از آن جماعت بی عاقبت به تیر تفنگ رعد آهنگ
غازیان با نام و ننگ و شرح حالات دیگر که در آن اوان روی داده ۵۴۷

ذکر مجادله ای که فیما بین جمعی از سپاه قزلباش و گروه انبوه جغتای روی داد ۵۵۱
ذکر یورش نمودن بهادر بی نام و ننگ راجه جیو سنگ به اتفاق جماعت بی عاقبت
فرتوت راجپوت به قلعه کوه بیستون شکوه لکی و برج بدن آن گروه انبوه به تیر تفنگ
مرگ آهنگ غازیان بی ریو و رنگ و انهدام یافتن و به خندق نیستی ریختن ۵۵۹

ذکر احوال نقب آوردن مخالفین از زیر آب خندق و مطلع شدن محصورین از غدر
مکاران نابکار و به یمن التفات حضرت خلافت پناهی و باطل شدن نقب مذکور به تیر
توپ محمد بیگ فرصت و جمع کشیری از قهر استیلاء آب مستغرق گرداب فنا
شدن ۵۶۴

ذکر یکه تازی نمودن جمعی از سپاه رزم خواه هندوستان و به اغوای ابلیس ضلالت به
دروازه حصار قندهار تاختن و همگی ایشان به هیأت اجتماعی به تیر و تفنگ رعد آهنگ
بی درنگ غازیان با نام و ننگ و نزه شیران پلنگ جنگ گرفتار شدن ۵۷۲

ذکر احوال جمعی از جنود خودرأی جغتای که در شب ظلمانی نسب زورق وجود خود را در محیط خندق بیکران انداختند و به کار شناوری پرداختند و هم در آن وقت آگاه شدن محصوران و سفینه وجود ایشان را به زور دست دلاوری غریق گرداب فنا کردن
۵۷۶

ذکر احوال امیر منصب دار که به همراهی جمعی از سپاه هندوستان به خدمت محافظت راه مقرر بود و مومی الیه چهاربایه خود را آوردن و در حوالی قبرستان که در قرب حصار واقع است، خوابیدن و بیرون رفتن غازیان قدرتوان و او را با چهارپایه دزدیدن و به قلعه آوردن و سوانح دیگر که در آن اوان از مکمن کمون به عالم بروز جلوه گر شده
۵۷۸

ذکر وفات نواب شمشیر علی خطاب محراب خان، بیگلربیگی دارالقرار قندهار، و هم در این وقت به حسب تقدیر خداوند قدیر، مخالفین بی تدبیر ترک محاصره گفتن و آمدن تهمتن بلاد ایران اوتار خان به همراهی انیس الدوله مراد خان توپچی باشی به رسم ایلغار به قلعه مبارکه قندهار و احوالات دیگر
۵۸۲

ذکر تفویض یافتن حکومت ولایت دارالقرار قندهار به تهمتن بلاد ایران اوتار خان بیان شمه ای از کارهایی که آن خان عظیم الشأن دارالقرار ملک عظمت به وقوف معمار همت در حصار مبارکه قندهار نموده و شرح سایر واقعات علی طریق الاجمال
۵۹۰ در تعریف و توصیف چراغان پل شاهی و احرام بستن ندر محمد خان والی بلاد ترکستان به آستان آسمان توأمان حضرت صاحب قران و در عرض راه داعی حق را لئیک اجابت گفتن و سانشات دیگر
۶۰۶

< ۱۰۶۰ ق >

[ازدواج برخی منسوبان خاندان صفوی] ۶۱۵

< ۱۰۶۱ ق >

< ۱۰۶۲ ق >

ذکر خروج جنود نامعدود هنود به ولایت باخترا به تسخیر قلعه دارالقرار قندهار

و شرح حالات دیگر	۶۱۸
ذکر خبردار شدن ملتزمان بارگاه خاقان صاحب قران از ورود جنود هنود به پای قلعه دارالقرار قندهار و فرمان همایون به احضار لشکر عسکر فیروزی مآثر دادن و روانه نمودن و قتان بیگ را به جانب ییلاق اسفزار به مدد محصورین	۶۴۴
ذکر رسیدن توپخانه مخالفین به پای قلعه دارالقرار	۶۴۶
ذکر جهاد میر کلان	۶۶۲
[مرمت برج چهل زینه]	۶۶۸
گفتار در بیان ورود جنود مسعود گروه قزلباش ظفر تلاش به سرکردگی شیر بیشه بهادری علی قلی خان سپه سالار، به چمن دل فزای بسطام و خبر یافتن تهمتن بلاد قندهار از ورود ایشان و یورش نمودن میرزا راجه هندوستانی به کوه بیستون شکوه لکی به عزم تسخیر بروج چهل زینه و خبردار شدن مستحفظین و انهدام نمودن برج بدن جم غفیری از آن جماعت بی دین به تیر تفنگ مرگ آهنگ	۶۷۲
بیان جنگ نظام الدین زردی در کمر کوه لکی و ویران کردن سیئه مخالفین را، و رسیدن امداد به جماعت مخالف و حالات دیگر	۶۸۳
بیان یورش آوردن جماعت فرتوت راجپوت از سمت درّه خوبی در شب و آگاه شدن محصورین در هنگام طلوع صبح و تیغ کشیدن آفتاب و یورش بیداد به شلیک تفنگ مرگ آهنگ بر برج بدن آن گروه بی نام و ننگ آوردن و همگی را فنا نمودن	۶۹۶
ذکر آتش گرفتن باروط خانه ها و به حسب عنایت و هاب بی منت، مقهور شدن مخالفین و ترک محاصره نمودن و روانه دارالبوار هندوستان ادبار شدن	۷۰۲
ذکر روانه شدن قیلان بیگ به رسم استعجال و عرضه داشت نمودن خان قلعه دار منکوب شدن لشکر مخالف و روانه شدن به طرف دارالبوار به پایه سریر خلافت مصیر پادشاه گردون غلام کامکار و شرح حالات دیگر	۷۲۰
سواد فرمان خاقان صاحب قران که بعد از مقهور سپاه هندوستان به اوتار خان نوشته شده	۷۲۱

سواد فرمان ظفر توامان که در باب فتح به بیگلربیگی شیروان نوشته شده ۷۲۳
 در صفت ولایت قندهار ۷۲۶
 در بیان وقایع که در حالت محاصره در ایران از مکمن خفا بر منصف ظهور جلوه گر
 شده و شرح بی ادبی که به اغوای اشرار طایفه اوزبک از قاسم سلطان نواده ندر محمد
 خان نسبت به صحرانشینان قلعه ماروچاق سرزده و ایلچی فرستادن خاقان صاحب قران
 به والی ترکستان و سایر واقعات ۷۲۹

< ۱۰۶۳ ق >

در بیان خصوصیات دارالزهاد سیستان و کیفیت اوضاع آن ولایت و ذکر وقایع و
 سوانحی که در سرحد کبچ و مکران روی داده و شرح دست انداز که از شقی پلید،
 ابوسعید مکرانی به اموال و امصاب تجار اصفهانی واقع شد و رفتن ملک نصرت خان به
 مکران و فنا شدن ابوسعید مذکور از بیم ۷۴۰
 بیان محاصره شدن قلعه قندهار به سعادت شاهزاده داراشکوه نوبت سیم و رسیدن
 این خبر به کارکنان دولت ابد پیوند و مدد فرستادن خاقان صاحب قران، و در روز اول
 ورود جنود هتود به پای حصار، جنگ نمودن ذوالفقار خان فیروز جنگ و قتل نمودن
 جمع کثیری از نامداران خودرأی را به شمشیر الماس نظیر و مایوس و مغلوب شدن
 سرکرده فوج و گروه شاهزاده داراشکوه و شروع در کار سیه کردن سپاه و پیش آوردن
 توده خاک ۷۵۳
 در بیان ورود چرخچیان عساکر منصوره به کنار رودخانه هیرمند، و واقف شدن
 داراشکوه و فرستادن سعدالله خان و قلیچ خان و رستم خان را بر سر راه و امرای
 مظفرلوا و شروع در کار سیه نمودن هندیان و از رهگذر بد سلوکی جعفر خان میرآتش
 فتور دویی در میان ایشان افتادن ۷۷۲
 بیان تهوّر هاشم خواجه، برادر صفدر خان و به دروازه حصار دارالقرار تاختن و خان
 فیروز جنگ ذوالفقار خان برج بدن او را به تیر تفنگ منهدم ساختن ۷۷۹
 در بیان یورش آوردن جعفر خان میرآتش به قلعه قندهار و بیرون رفتن محصورین و

مقهور شدن مخالفین نابکار و پناه بردن به دیوار گورستان آن دیار و منهدم شدن دیوار به تیر و توپ و فنا شدن ایشان.....	۷۸۵
بیان رفتن امرای هندوستان به سمت بُست و فریفتن مهدی قلی سلطان حاکم آن قصبه را و از راه عذر قلعه مذکور را متصرف شدن و آگاه گردیدن سپاه نصرت پناه که به سرکردگی حاجی منوچهر خان به خدمت چرخچی گری مأمور بودن و مستأصل ساختن فرقه مخالفین را و گرفتن بست از ایشان.....	۷۹۱
بیان نوشتجات تهدید آیات که در ایام محاصره قلعه دارالقرار قندهار، منشی طبع جناب شاهزاده داراشکوه به جماعت محصور، از نظم و نثر نوشته و جواب نوشتن غازیان قدرتوان به فرموده خان فیروز جنگ جانفشان ذوالفقار خان و سانحات دیگر.....	۸۰۰
من متکلمات داراشکوه.....	۸۰۱
رقعه داراشکوه.....	۸۰۲
جواب رقعہ مذکور.....	۸۰۳
در بیان کردارهای ناهنجار سراپا ادبار جماعت محذول العاقبت ساحر - که به مدد جعفر خان میرآتش، هنگامه آرای بساط خودنمایی شده، از بیکاری در هر چند روز کاری پیش گرفتن، و رسوا شدن آن گروه بی شکوه ضلالت شعار اسکنهم الله فی دارالبوار.....	۸۰۷
بیان احوال آن مردی که مست طافح نشاء باده بی خردی گشته، در باغات خیال نیک شفتالو می جست و آمدن او به حصار و طلب شفتالو کردن از جماعت قلعه دار و در آخر کار آن مدهوش جان به شفتالو فروش سردر آرزو گذاشتن و عازم دیار فنا شدن ..	۸۱۵
بیان احوال آن طفل که سرکاران تعمیر او را به مزدوری گرفته بودند و آگاه شدن مادر او و به خدمت خان قلعه دار آمدن و جزع کردن و بخشیدن ذوالفقار خان آن	۸۲۰
پسر را و از کار معاف داشتن و بستن مادر پسر را بر ستون و گلوله توپ بر او خوردن.....	۸۲۰

بیان خبر کردن غیرت خان رستم خان و قلیچ خان را از مضمون فرمان شاه جهان
 قاصد فرستادن مومی الیها نزد غیرت خان و به دست درآمدن سواد فرمان و گرفتار شدن
 ملازمان آن دو خان کاردان ۸۳۱
 سواد فرمان ثانی شاه جهان ۸۳۴
 بیان پیش آوردن حواله خاک و دزدیدن آب خندق و فرار کردن فرنگی توپچی مخالف
 و پناه به قلعه آوردن و واقف شدن محصورین از عزم یورش و تهیه گرفتن ۸۳۵
 خان فیروز جنگ و یورش آوردن مخالف به خندق حصار و جمع کثیری را به قتل
 دادن و مطالبه امان کردن و امان یافتن ایشان ۸۳۶
 بیان فرمان شفقت نشان خاقان صاحب قران با فرهنگ، نسبت به ذوالفقار خان فیروز
 جنگ و سایر مستحفظین با نام و ننگ و هم در این اوان وفات یافتن خسرو خان و مقوض
 شدن ایالت الکای شیروان با خطاب مهرعلی خانی به وقتان بیگا و نهضت گرفتن رایات
 فیروزی آیات به صوب اشرف ۸۵۶

< ۱۰۶۴ ق >

بیان وفات کرسی نشین عرش دانایی نواب خلیفه سلطان ملقب به سلطان العلمایی و
 تفویض یافتن منصب وزارت اعظم به عمده مقریان درگاه محمد بیگ و مرجوع شدن
 خدمت نظارت به صفی قلی بیگ و نهضت گرفتن رایات جاه و جلال از اشرف به قزوین و
 سایر حالات ۸۶۱

< ۱۰۶۵ ق >

بیان توجه نمودن خاقان صاحب قران به جمع از بندگان آستان و نهضت گرفتن رایات
 ظفر آیات از بلده قزوین به دارالسلطنه اصفهان و مغضوب شدن میر قاسم بیگ داروغه آن
 بلده و سایر واقعات دیگر که در این ولا روی داد ۸۶۹

< ۱۰۶۶ ق >

بیان منحرف شدن مزاج با ابتهاج خاقان صاحب قران از نجف قلی بیگ
 امیر آخورباشی و میرزا هادی وزیر خطه فارس و تفویض یافتن خدمت مومی الیها به

جمع دیگر از بندگان ۸۷۵

< ۱۰۶۷ ق >

بیان توجه صاحب قران به جمع از چاکران و معزول شدن بعضی از بندگان آستان و

کور کردن اغورلو بیگ امیر دیوان ۸۷۷

فرمان خاقان ۸۸۰

شرح حاشیه به خط مبارک خاقان صاحب قران ۸۸۳

< ۱۰۶۸ ق >

بیان مغضوب شدن تباه کار ناشی محمد علی بیگ جبادار باشی از رهگذر خطای که

در جباخانه خاقان صاحب قران از آن کوتاه اندیش خود رأی صادر شده بود و هم در این

اوان رسیدن اخبار ظهور فتور در ممالک هندوستان و سایر واقعات که در آن ولایت به هم

رسیده ۸۸۴

نامه خاقان صاحب قران که به مراد بخش نوشته ۸۸۸

شرح گرفتار شدن مراد بخش ۹۰۰

تاریخ افتادن سلطان خرم از پادشاهی تاریخ جهان سلطان اورنگ زیب ۹۰۹

سواد نامه ای که به والی بیجاپور نوشته شده ۹۱۰

سواد نامه ای که به والی دکن نوشته شده ۹۱۲

[سایر وقایع] ۹۱۴

فرمان ۹۱۶

< ۱۰۶۹ ق >

بیان وفات کردن رستم خان والی گرجستان و محراب بیگ ولد گرگین بیگ را لقب

شاهنواز خان دادن و الکای گرجستان را بدو عنایت کردن و وقایع دیگر ۹۱۸

< ۱۰۷۰ ق >

بیان نهضت گرفتن آیات نصرت آیات به صوب مازندران بهشت نشان و بیان وقایع و

سوانح که در عرض طی مسافت راه روی داده و ذکر سوانح آن سال ۹۲۱

فرمان دانش‌نشانی که خاقان صاحب‌قران به خط مبارک نوشته‌اند..... ۹۲۴

< ۱۰۷۱ ق >

بیان آمدن خان دیار گرجستان، طهمورث خان و متوصل شدن به عنایت بی‌غایت خاقان صاحب‌قران و نوازش یافتن معظم‌الیه و ذکر ایلچی‌گری بوداق سلطان خلف قلندر سلطان تفنگچی آقاسی به بلاد هندوستان و بیان دیگر وقایع که در این سال روی

داده ۹۲۵

سوادنامه نامی که به سلطان اورنگ‌زیب نوشته شده ۹۲۷

< ۱۰۷۲ ق >

بیان مغضوب شدن زال ارسطاو و ذکر وقایع دیگر و وفات یافتن ذوالفقار خان فیروز

جنگ ۹۳۵

< ۱۰۷۳ ق >

بیان رسیدن خبر وفات غلام فیروز جنگ جان‌فشان ذوالفقار خان و تفویض یافتن بیگلربیگی‌گری دارالقرار قندهار به منصور خان برادر خان مرحوم و بیان وفات یافتن الله‌ویردی خان قوللر آقاسی و نهضت گرفتن رایات جاه و جلال به صوب مازندران

بهشت‌نشان و سایر وقایع و سوانح دیگر ۹۴۱

تاریخ حکومت منصور خان ۹۴۲

سوانح ۹۴۳

< ۱۰۷۴ ق >

بیان منهدم شدن برج بدن مرتضی‌قلی خان قورچی‌باشی به صدمه شمشیر قهر اجل نظیر خاقان صاحب‌قران و نهضت گرفتن رایات جاه و جلال به سمت اصفهان و بیان سایر

واقعات دیگر ۹۵۰

< ۱۰۷۵ ق >

بیان حدوث زلزله در خطه دماوند و بیان گرفتار شدن حیدربیگ ایواغلی به تیغ سیاست خاقان صاحب‌قران و هم در این اوان تفویض یافتن منصب قورچی‌باشی‌گری به

خان بن خان حسین قلی خان، خلف مرحوم حسن خان شاملو و بیان وقایع متنوعه که در این سال جلوه ظهور یافته.....	۹۵۵
[رقم خلعت منصور خان بیگلربیگی قندهار].....	۹۶۱
< ۱۰۷۶ ق >	

بیان ایلچی فرستادن سلطان اورنگ‌زیب به پایه سریر خلافت مصیر و جشن فرمودن خاقان صاحب‌قران و گذراندن ایلچی مذکور پیشکش خود را از نظر کیمیا اثر و بیان آمدن شیخ علی خان زنگنه و به منصب سرداری لشکر نصرت‌اثر سرفراز شدن و سایر واقعات که در این سال روی داده.....	۹۷۷
[سایر وقایع متنوعه].....	۹۹۰
[بیان ناخوشی و بیماری خاقان صاحب‌قران و عزیمت او به مازندران بهشت نشان و مرخص کردن تربیت خان].....	۹۹۱
< ۱۰۷۷ ق >	

[بیان رسیدگی به امور رعایای مشهد مقدس و برکناری صفی‌قلی خان بیگلربیگی مشهد و حرکت خاقان صاحب‌قران از مازندران به سوی خراسان و شدت یافتن بیماری شاه در خسروآباد دامغان و فوت وی].....	۹۹۶
خاتمه.....	۱۰۱۳
در بیان احوال برخی از علماء و جمعی از حکماء و بعضی از شعرای غرای عصر صاحب‌قران.....	۱۰۱۳
< تذکره اول >.....	۱۰۱۵
بیان احوال علمای زمان شاه دین‌پناه حضرت شاه عباس.....	۱۰۱۵
۱. [میرزا محمد رفیع طباطبایی نایینی].....	۱۰۱۶
۲. [آقا حسین خوانساری].....	۱۰۱۸
۳. [محمدخلیل قزوینی].....	۱۰۱۸
۴. [محمدتقی مجلسی].....	۱۰۱۹

۵. [مولانا محمد محسن کاشانی] ۱۰۲۰
۶. [مولانا محمد باقر یزدی] ۱۰۲۱
۷. [مولانا عبدالرزاق لاهیجی] ۱۰۲۲
۸. [مولانا حکیم رجبعلی] ۱۰۲۲
۹. [حکیم شاه ابولوالی شیرازی] ۱۰۲۴
۱۰. [شیخ حسن تنک آبانی] ۱۰۲۵
۱۱. [مولانا محمد رضا کرمانی] ۱۰۲۶
۱۲. [مولانا محمد باقر خلف مولانا محمد تقی مجلسی] ۱۰۲۷
۱۳. [مولانا محمد صالح مازندرانی] ۱۰۲۸
۱۴. [مولانا حسن گیلانی] ۱۰۲۸
۱۵. [میرزا محمد ابراهیم] ۱۰۲۹
۱۶. [شیخ احمد بن سلامه] ۱۰۲۹
۱۷. [میر عبدالرزاق] ۱۰۳۰
۱۸. [شیخ علی نواده شیخ زین الدین] ۱۰۳۱
۱۹. [میرزا محمد هادی] ۱۰۳۲
۲۰. [میرزا غیاث الدین محمد رضوی] ۱۰۳۲
۲۱. [میرزا مهدی بن میرزا غیاث] ۱۰۳۳
۲۲. [مولانا محمد باقر خراسانی] ۱۰۳۴
۲۳. [میرزا قاضی شیخ الاسلام اصفهانی] ۱۰۳۵
۲۴. [مولانا حسن علی شوشتری] ۱۰۳۶
۲۵. [مولانا محمد باقر کوه بنانی] ۱۰۳۶

تذکره دویم از خاتمه این کتاب در بیان شردمه‌یی از کیفیت احوال نقّادان نقایس اسرار و مشاطگان عرایس افکار، اعنی شعرای غرای عصر حضرت صاحب قران کامکار که به غواصی طبع گوهر بار و سیاحی ذهن فطانت شعار در هر زمان از ازمنه لیل و نهار چندین

هزار درر غرر آبدار از بحر عمان اندیشه برآورده، بر فرق بزرگان دانش نثار	۱۰۳۸
نموده‌اند	
[۲۶] ذکر احوال حکیم سخن‌آفرین خطّه دانش حضرت میرزا محمدعلی	۱۰۳۹
صایب	
تخلص تبریزی	۱۰۳۹
۲۷. [میرزا جلال‌الدین محمد اسیر]	۱۰۴۴
۲۸. [ابوالفضل میرزا محمد طاهر مشهور به وحید]	۱۰۴۵
۲۹. [مولانا نطقی]	۱۰۴۸
۳۰. [ملا میرزا محمد مجذوب تخلص]	۱۰۴۹
۳۱. [میر برهان ابرقویی]	۱۰۵۰
۳۲. [مولانا ادهم ولد غازی بیگ خلخالی]	۱۰۵۱
۳۳. [میرزا محمد صالح متخلص به سامع]	۱۰۵۳
۳۴. [میرزا صالح شیخ الاسلام دارالسلطنه تبریز]	۱۰۵۶
۳۵. [میرزا مظفر ترکه]	۱۰۵۷
۳۶. [مولانا محمد امین قمی]	۱۰۵۹
۳۷. [مولانا مشهدی سایر تخلص]	۱۰۶۰
۳۸. [میر محمد صادق همدانی متخلص به نایب]	۱۰۶۱
۳۹. [مولانا شعیب خوانساری]	۱۰۶۲
۴۰. [بایندر خان شیخواند]	۱۰۶۳
۴۱. [میر سید علی قانع]	۱۰۶۵
۴۲. [میرزا مقیم متخلص به مقصود]	۱۰۶۶
۴۳. [میر سید علی متخلص به صیدی]	۱۰۶۷
۴۴. [مولانا محمد قاسم مشهدی]	۱۰۶۸
۴۵. [میر محمد هاشم خلف میر محمد یوسف]	۱۰۶۹

۴۶. عاملای بخاری ۱۰۷۰
۴۷. ملامراد [متخلص به حاصل] ۱۰۷۱
۴۸. [مولانا علیرضای تجلی] ۱۰۷۳
۴۹. سلطان علی بیگ ۱۰۷۴
۵۰. [ملا رشدی نورو کجوری] ۱۰۷۵
۵۱. [آقا زمان زرکش] ۱۰۷۶
۵۲. [میرزا مسعود اصفهانی] ۱۰۷۷
۵۳. [میرزا محمد ابراهیم همدانی] ۱۰۷۸
۵۴. [ملا محمد علی متخلص به قدرتی] ۱۰۷۹
۵۵. میر عبدالعال حسینی متخلص به نجاتی ۱۰۸۰
۵۶. امین الدین محمد همدانی ۱۰۸۱
۵۷. وصفی قمی ۱۰۸۲
۵۸. [میرزا ابراهیم متخلص به ادهم] ۱۰۸۲
۵۹. [میرزا عبدالله اصفهانی متخلص به عشق] ۱۰۸۴
۶۰. [میرزا محمدرضا مشهور به چلبی] ۱۰۸۴
۶۱. [واحد ترکمان] ۱۰۸۵
۶۲. باقرای خلیل [کاشانی] ۱۰۸۷
۶۳. [میرزا محمد مقیم متخلص به احسان] ۱۰۸۸
۶۴. [شیخ شاه نظر متخلص به نذری] ۱۰۹۰
۶۵. [مختار بیگ متخلص به اسیر] ۱۰۹۱
۶۶. [نجف قلی بیگ متخلص به والی] ۱۰۹۱
۶۷. [مولانا عطا مشهور به اعجاز] ۱۰۹۲
۶۸. [امام قلی بیگ چکنی متخلص به وارسته] ۱۰۹۴
۶۹. [میرزا هادی کاشی متخلص به رمزی] ۱۰۹۵

۷۰. [مولانا عبدالله گیلانی متخلص به راغب] ۱۰۹۸
۷۱. [حاجی محمد علی اصفهانی] ۱۰۹۹
۷۲. [میرزا محمد رفیعا اردستانی] ۱۰۹۹
۷۳. [مولانا محمد علی متخلص به سالک] ۱۱۰۱
۷۴. [آقا فتحای اصفهانی متخلص به شهرت] ۱۱۰۲
۷۵. نادر شیرازی ۱۱۰۳
۷۶. میرزا مؤمن همدانی ۱۱۰۴
۷۷. میرزا محمد همدانی متخلص به فارس ۱۱۰۴
۷۸. امیر منصور سمنانی متخلص به عاشق ۱۱۰۵
۷۹. ملک حمزه خان متخلص به غافل ۱۱۰۶
۸۰. حاجی شریف قنادی متخلص به منشور ۱۱۰۸
۸۱. مولانا محمد اسمعیل سجستانی ۱۱۰۹
۸۲. مولانا فاضل کاشانی متخلص به فاضل ۱۱۱۰
۸۳. حاجی شاه باقر ۱۱۱۳
۸۴. مرتضی قلی بیگ گرجی متخلص به سروشی ۱۱۱۴
۸۵. ملک بیگ اوجی ۱۱۱۵
۸۶. حاجی عباس بیگ تبریزی متخلص به کسوتی ۱۱۱۷
۸۷. مولانا حیدر متخلص به محزون ۱۱۱۸
۸۸. مولانا حسن مشهور به زرگر ۱۱۱۹
۸۹. میر امین الدین محمد استرآبادی متخلص به مظهر ۱۱۲۰
۹۰. مولانا محمد حسین متخلص به آشوب ۱۱۲۲
۹۱. حاجی محمد مازندرانی ۱۱۲۳
۹۲. مولانا جنتی اصفهانی ۱۱۲۴
۹۳. شاه صالحای اصفهانی ۱۱۲۵

۹۴. مولانا اسمعیل طهرانی متخلص به منصف ۱۱۲۶
۹۵. علی قمی ۱۱۲۷
۹۶. مولانا حاتم متخلص به وارث ۱۱۲۷
۹۷. مولانا علی نقی مشهور به بنّا متخلص به عصمت ۱۱۲۸
۹۸. نورالدین محمد لاهیجانی متخلص به مجرم ۱۱۲۸
۹۹. مولانا علی مازندرانی متخلص به جاوید ۱۱۳۰
۱۰۰. میرزا محمد شریف اصفهانی ۱۱۳۱
۱۰۱. میرزا محمد شفیع [اصفهانی] ۱۱۳۲
۱۰۲. مولانا تقیا شوشتری متخلص به الفت ۱۱۳۳
۱۰۳. مولانا سالک تخلص به زهدی ۱۱۳۵
۱۰۴. ابوالمحسن ۱۱۳۶
۱۰۵. خواجه محمد قاسم [اصفهانی متخلص به نقاش] ۱۱۳۸
۱۰۶. آقا محمد امین اصفهانی متخلص به فایق ۱۱۳۹
۱۰۷. مولانا مظفر کوه‌بنانی کرمانی متخلص به قانع ۱۱۴۰
۱۰۸. علی خان بیگ متخلص به موجی ۱۱۴۱
۱۰۹. میرزا هادی کاشانی ۱۱۴۳
۱۱۰. مولانا قاسم علی همدانی متخلص به زائر ۱۱۴۳
۱۱۱. مرتضی قلی بیگ اصفهانی ۱۱۴۴
۱۱۲. مرتضی قلی بیگ ۱۱۴۵
۱۱۳. مولانا محمد مقیم نیشابوری متخلص به فوجی ۱۱۴۵
۱۱۴. میرزا ابوالحسن نیشابوری متخلص به بیگانه ۱۱۴۶
۱۱۵. مولانا حاجی محمد واصب متخلص به قندهاری ۱۱۴۸
۱۱۶. رضی الدین محمد رضوی متخلص به دانش ۱۱۴۹
۱۱۷. میرزا منصور کاخکی هراتی ۱۱۵۱

۱۱۵۳	۱۱۸. میرزا نوری همدانی متخلص به لامع
۱۱۵۵	۱۱۹. بوداق بیگ متخلص به نسیم
۱۱۵۶	۱۲۰. میرزا بدیع سبزواری متخلص به ابدال
۱۱۵۷	۱۲۱. مولانا ناظم هروی
۱۱۶۰	۱۲۲. میرزا محمد هراتی متخلص به ارشد
۱۱۶۲	۱۲۳. میر جمال الدین محمد زواره‌یی طباطبایی متخلص به وحشت
۱۱۶۴	۱۲۴. امین الدین زرکش یزدی الاصل مشهور به دقاق
۱۱۶۷	۱۲۵. ملا محمد سعید کاشی متخلص به سرمد
۱۱۶۸	۱۲۶. مولانا حاجی حسین کوه‌بنانی متخلص به وحدت
۱۱۷۲	تذکره سوم از خاتمه کتاب: ذکر درویشان
۱۱۷۲	۱۲۷. شیخ مؤمن دستجردی
۱۱۷۳	۱۲۸. شیخ محمد علی مؤمن
۱۱۷۵	۱۲۹. شیخ محمد علی عطار
۱۱۷۶	۱۳۰. شیخ گنجعلی تبریزی
۱۱۷۷	[فرمان شاه عباس ثانی]
۱۱۷۸	۱۳۱. درویش بابا کلبعلی
۱۱۸۱	۱۳۲. میر محمد باقر اردستانی
۱۱۸۱	۱۳۳. شیخ عماد مازندرانی
۱۱۸۲	۱۳۴. درویش حاجی محمد خم‌شکن
۱۱۸۳	۱۳۵. درویش کمال سدیری
۱۱۸۴	۱۳۶. آقا محمد صالح لبنانی
۱۱۸۴	۱۳۷. درویش محمد محسن
۱۱۸۵	۱۳۸. سید معز
۱۱۸۶	۱۳۹. درویش منیر

۱۴۰. مولانا میرزا محمد ۱۱۸۶
۱۴۱. درویش میرزا علی ۱۱۸۷
۱۴۲. حاجی شجاع اصفهانی ۱۱۸۷
۱۴۳. بابا قطب‌الدین صافیدی ۱۱۸۸
۱۴۴. درویش بابا علی خان] ۱۱۸۹
۱۴۵. حاجی درویش حسین هروی ۱۱۹۰
- یادداشتها ۱۱۹۳
- نمایه‌ها ۱۲۲۳
- واژگان ۱۳۷۹
- کتابنامه و منابع ۱۳۹۹

پیشگفتار مصحح

سرگذشت مؤلف

ولی قلی خان شاملو - که از او با نام ولی قلی بیگ نیز یاد شده است^۱ - در سال ۱۰۳۴ ق، در هرات به دنیا آمد و در آن شهر رشد کرد^۲ و به گفته خودش در سال های جوانی از هرات به سیستان رفت و در آنجا نشو و نما یافت.^۳ پدرش، حاج داود قلی شاملو کد خدا بود که به هنگام انجام سفر حج درگذشته و در شهر مدینه در قبرستان بقیع دفن شده است.^۴ شاملو در جوانی از هرات کوچ کرد و راهی سیستان شد؛ در آنجا مورد توجه ملک نصرت خان حاکم آن ناحیه قرار گرفت و مستوفی سیستان شد و چندین سال نزد وی مشغول به کار بود،^۵ تا اینکه در حدود سال ۱۰۵۰ ق به قندهار بازگشت؛ از زندگی او تا سال ۱۰۵۸ ق، آگاهی چندانی در دست نیست و ظاهراً در این سال دوباره به سیستان بازگشته است، زیرا به هنگام لشگرکشی شاه عباس دوم برای آزادسازی قندهار - که سپاه صفوی از شهرهای گوناگون حضور یافتند - و نیز زمان محاصره شهر، او جزو سپاهیان ملک نصرت خان حاکم سیستان بود؛ هر چند که اقرار می کند تا آن زمان کار نظامی گری نکرده و جنگ ندیده است.^۶

۱. نصرآبادی، ج: ۱؛ ص: ۱۳۰؛ صبا، ص: ۹۱۴؛ شاملو، ج: ۱؛ ص: ۱۱.

۲. بندرآبن داس خوشگو، ج: ۲؛ ص: ۷۵۵.

۳. شاملو، ص: ۷۴۰، ۱۲؛ نصرآبادی، ج: ۱؛ ص: ۱۳۰.

۴. نصرآبادی، ج: ۱؛ ص: ۱۳۰؛ بندرآبن داس خوشگو، ج: ۲؛ ص: ۷۵۵.

۵. شاملو، ص: ۱۲، ۱۴-۱۵، ۲۹۹، ۴۲۴، ۷۵۲؛ صبا، ص: ۹۱۴؛ نصرآبادی، ج: ۱؛ ص: ۱۳۰.

۶. شاملو، ص: ۱۴، ۴۲۴، ۴۳۹، ۴۴۹، ۴۸۹، ۵۰۱، ۵۵۴.

او با پایان جنگ، در قندهار ماند؛ مدتی بیکار بود، اما پس از چندی با ورود به دارالحکومه قندهار، مشغول کار دفترنویسی شد، تا اینکه مورد توجه اوتار خان ملقب به ذوالفقار خان حاکم قندهار قرار گرفت، و از سوی او ناظریوتات قندهار شد^۷ و حتی زمانی که داراشکوه می خواست به ایران پناه آورد، او مأمور شد تا از او استقبال کند.^۸ شاملو این شغل را حتی پس از مرگ او در سال ۱۰۷۳ق، در دوره حکومت برادرش گرجاسب بیگ ملقب به منصور خان نیز بر عهده داشت، اما با تزویر دو نفر از دیوانیان، شغلش را از دست داد^۹ و پس از آن به سیستان بازگشت.

آنچه از کتابش می توان فهمید، او در میان سال های ۱۰۷۳ تا ۱۰۷۷ق، مشغول نوشتن کتاب قصص الخاقانی بوده و هم زمان نیز با توجه به نکته ای که در مقدمه یادآور می شود: «از کثرت گرفتاری، گاهی در خدمت و گاهی در صحبت ملوک نصرت خطاب و بزرگان فتح انتساب...»^{۱۰} نشان می دهد که او به محض رسیدن به سیستان پس از چندی دوباره نزد ملک نصرت خان به کار مشغول شده است و بنا به توصیفی که از لاریجان می کند و نیز دیداری که با درویش منیری در تهران دارد نشان می دهد که احتمالاً همراه ملک نصرت خان در سفر ۱۰۷۴ق شاه به مازندران حضور داشته است.^{۱۱} مشیزی نیز اشاره به مستوفی گری او در سیستان دارد و تا سال ۱۰۸۳ق - که نصرآبادی مشغول نگارش تذکره اش بود^{۱۲} - وی همچنان مستوفی سیستان بود.^{۱۳} از تاریخ مرگ او آگاهی در دست نیست.

۷. شاملو، ج ۱: ص ۱۴، ۹۰۵.

۸. همو، ص ۹۰۶.

۹. همو، ص ۱۵؛ وحید قزوینی، ص ۷۴۲.

۱۰. شاملو، ص ۱۷.

۱۱. همو، ص ۹۴۹، ۱۱۸۶.

۱۲. گلچین معانی، ص ۱۹۵۹.

۱۳. نصرآبادی، ج ۱: ص ۱۳۰؛ میرمحمدسعید مشیزی (بررسی)، ص ۳۲۱.